

вості музичного образу в масштабі окремого фрагменту музичного тексту. Цей рівень також передбачає наявність власних художньо-виконавських та технічних прийомів або індивідуальної манери створення імпровізаційного твору.

3. Концептуально-творчий рівень оволодіння студентами музично-імпровізаційними вміннями визначається певним рівнем професіоналізму, готовністю до спонтанної імпровізації, що виражає його художньо-сміслову концепцію.

4. Творчому рівню оволодіння імпровізаційними вміннями відповідає пізнавально-когнітивний етап їх формування, який в свою чергу припускає засвоєння студентами певних умінь теоретичного характеру.

5. Індивідуально-творчому рівню оволодіння імпровізаційними вміннями відповідає орієнтаційно-компеляційний етап їх формування, який передбачає освоєння студентами процесу творення імпровізаційного тексту.

6. Концептуально-творчому рівню оволодіння студентами музично-імпровізаційними вміннями відповідає інтерпретаційно-діяльнісний етап їх формування, який пов'язаний безпосередньо з питаннями реалізації музичної ідеї в процес спонтанного та передбаченого звукоутворення.

Література

1. Кинус Ю. Г. Импровизация и композиция в джазе / Ю. Г. Кинус. — Ростов-на-Дону : Феникс, 2008. — 188 с.

2. Кунин Э. О гениальности, джазе, музыкальной макро- и микропедагогике / Э. О. Кунин. — М., 2006. — 256 с.

3. Мальцев С. М. О психологии музыкальной импровизации / С. М. Мальцев — М., 1991. — 87 с.

4. Мун Л. Н. Импровизация как вид творческой деятельности в теории и практике музыкального образования / Л. Н. Мун. — М., 2001. — 288 с.

5. Рунин Б. М. О психологии импровизации / Б. М. Рунин. — Л. : Нева, 1980. — 234 с.

РЕФЛЕКСІЯ ЯК ЧИННИК АНАЛІЗУ ОСОБИСТИХ ЖИТТЄВИХ ПРІОРИТЕТІВ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

УДК 378. 371

Резван Оксана

У статті досліджується проблема визначення студентами вищих навчальних закладів пріоритетних для них життєвих цілей. Аналізується значущість рефлексії для усвідомлення людиною особистісних цілей.

Ключові слова: життєві цілі, рефлексія пріоритетів, самовизначення, особистісні цінності.

REFLECTION AS FACTOR OF ANALYSIS OF THE PERSONAL VITAL PRIORITIES OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Rezvan O. O.

The problem of determination of higher educational establishments of priority for them vital aims students is investigated in the article.

Meaningfulness of reflection is analysed for realization of personality aims a man.

Keywords: *vital aims, reflection of priorities, self-determination, personality values.*

Постановка проблеми. Ефективність навчання студентів у вищій школі визначається рівнем їхньої реалізації за набутим фахом. Сучасний стан освітнянської політики, реалії якої виявляються у гонитві за «контрактним» студентом, спричиняє достатньо негативну картину працевлаштування за фахом. Однією з причин таких результатів є невміння або небажання молододі людини свідомо аналізувати власні життєві пріоритети, проводити рефлексію власних ресурсів і досягнень щодо відповідності особистих інтересів і спрямованості обраному фаху.

Метою статті є дослідження особистих життєвих цілей з метою рефлексії рівня їхньої пріоритетності стосовно фахової реалізації студентів вищих навчальних закладів.

Аналіз останніх публікацій. Звернення до проблем рефлексії є досить актуальним у науковій літературі, оскільки саме рефлексія спричиняє активність людини в позитивній самозміні через усвідомлення власного досвіду і наслідкування позитивного досвіду інших. У цьому аспекті рефлексія є чинником реалізації особистості у професії, про що свідчать наукові роботи останніх років. У дослідженні В. Корнещук рефлексія розглядається як один із механізмів (разом із самовизначенням, самооцінкою і саморегуляцією власної діяльності) формування професійної Я-концепції спеціалістів. Автор зазначає, що завдяки рефлексії досягається усвідомлення й переосмислення студентами способів організації і планування своєї діяльності, принципів, на яких засновані підходи до вирішення професійних завдань, цілей і стратегій здійснення професійних впливів. [5] На думку М. Варбана, саме активна рефлексія дає можливість зробити професійне становлення активним, творчим, особистісно значущим процесом і є універсальним способом утримання своєї самосвідомості, свого «Я» на етапі професіоналізації під час навчання у ВНЗ [3].

Із системою професійно-важливих якостей людини, як то самосвідомістю, самоаналізом, самооцінкою й самоорганізацією пов'язує рефлексію А. Деркач, зазначаючи при цьому, що рефлексивна діяльність відбувається через осмислення й переосмислення стереотипів, засобів мислення, діяльності, поведінки, спілкування тощо [4].

Рефлексія також пов'язується із емоційною стійкістю: як професійно-важливою якістю сучасного інженера-технолога [6]; розглядається як результат емоційної стійкості особистості [2]; як каталізатор власного емоційного стану в умовах виявлення перших ознак маніпуляції [5].

Однак слід зазначити, що серед великої кількості наукових першоджерел з питань рефлексії не знайдено ті, в яких би висвітлювалась залежність ефективності фахової реалізації людини з усвідомленням нею особистих життєвих планів, яке відбувається через рефлексію особистісно значущих цілей, пріоритетів, що становлять систему цінностей для людини на певному етапі життя.

Основна частина. Проблема становлення особистості у професії може виявлятися у різних аспектах. Так, шлях особистості до реалізації у діяль-

ності може відбуватись через вивчення змісту професійної діяльності, визначення професійно важливих якостей, які є необхідними для ефективного виконання діяльності. При цьому найчастіше в діяльності розглядаються зовнішні еталонні характеристики, а сутнісні – залишаються без уваги. Недолік такого підходу виявляється у «підлаштуванні» особистості вимогам професії, залишаючи при цьому питання саморозвитку людини у професії. Результатом такого підходу у спрямуванні до професії є діяльність людини, яка виявляє себе в ролі фахового функціонера, при цьому вона є нездатною привнести щось нове у професію, діє за стандартами, боїться бути залученою у нестандартні професійні ситуації.

У центрі уваги іншого аспекту професійного становлення молодої людини є особистість фахівця. У межах оволодіння професією відбувається порівняння успішних і неуспішних фахівців, їхніх особистісних особливостей з ефективністю професійної діяльності. У результаті такого зіставлення визначаються професійно важливі якості особистості. Тобто такий підхід до навчання професії ґрунтується на рефлексивній діяльності студента: визначення необхідного шляхом спостереження за іншими, зіставлення з тим, що із визначеного є у структурі власної особистості, самозміна відповідно усвідомленим ідеалам. Таким чином, доходимо істини, що оволодіння професією є найбільш успішним, якщо воно ґрунтується на усвідомленні професійних цінностей, високій особистісній значущості їх у житті, що, у свою чергу, спричиняє не лише спрямованість на професію, але й високу мотивацію щодо оволодіння нею.

Визначення людиною ступеню цінності для неї певних змістових частин життя дозволяє спрямувати особисті зусилля на досягнення найбільш якісного результату в особистісно значущій діяльності. Особливо важливим для повної особистісної життєвої реалізації людини вважається визначення її пріоритетів у віковий період, який передусє професійному становленню, тобто в роки професійного самовизначення (старша школа) та у процесі оволодіння обраною спеціальністю. Усвідомлення людиною ступеня значущості життєвих цінностей дозволяє зменшувати вірогідність помилкового планування стратегії життя. Дослідження шляхів вибудовування власної життєвої позиції людини найбільш вагомо висвітлюється у працях К.А. Абульханової Славської. На думку автора, у стратегії життя людини визначаються три ознаки:

- визначення та вибір цілей життя та етапів їх досягнення, - тобто ідеальний план життя;
- вирішення протиріч між тим, чого хоче людина та тим, що пропонує їй життя, - досягнення своїх життєвих планів;
- творчість у процесі поєднання своїх потреб з цінностями життя [1].

Однак не кожна людина може стати будівником свого життя, оскільки переважна більшість лише використовує те, що пропонує ситуація, тобто задовольняється тим, що є в житті і в ній (людині) самій.

Спосіб самовизначення особистості в житті, узагальнений на основі її життєвих цінностей і відповідний основним потребам, можна назвати життєвою позицією. При цьому організація життя виявляється відповідно до життєвої практики особистості її намірам, ціннісним настановам, а ступінь збігання

або розходження життєвої практики та цінностей особистого «Я» може виявляти цільність або відокремленість особистісних структур, перспективність або регресивність їх розвитку.

Життєва позиція є способом реалізації життєвих відносин, які відповідають (або не відповідають) потребам та цінностям особистості. Людина може мати активні сподівання та високі моральні цінності, але спосіб організації життя (іноді неуміння, іноді страх або пасивність у реалізації) може бути результатом того, що життєва позиція буде невідповідною цим потребам — тоді людина виправдовує себе у своїх же очах або намагається змінити позицію.

У кожного може існувати своя система цінностей, і в цій системі цінності розраховуються у певному взаємозв'язку. У процесі виявлення ціннісних орієнтацій необхідно враховувати два основних параметри: ступінь сформованості структури ціннісних орієнтацій та зміст ціннісних орієнтацій (їх спрямованість), що характеризується конкретними цінностями, які входять до структури. Усвідомлення цінностей відбувається лише за умови наявності в людини здатності виділяти із багатьох явищ ті, які визначають для неї деяку цінність (задовольняють її потреби та інтереси), а потім перетворюють її у певну структуру залежно від умов, близьких та далеких цілей всього життя, можливості реалізації тощо.

Другий чинник, що характеризує особливості функціонування ціннісних орієнтацій, дає можливість кваліфікувати змістовий аспект спрямованості особистості, яка знаходиться на певному рівні розвитку. Залежно від того, які конкретні цінності входять до структури ціннісних орієнтацій особистості, якою є сполука цих цінностей та ступінь переваги їх відносно інших цінностей, можна визначити, на які життєві цілі є спрямованою діяльність людини. Аналіз змісту ієрархічної структури ціннісних орієнтацій може також свідчити про ступінь відповідності виявлених цінностей суспільному еталону, а також їх адекватність цілям виховання.

З метою визначення особистісно значущих для студентів життєвих цінностей провели анкетування, в якому були задіяні студенти 4 курсу Дорожньо-будівельного факультету Харківського національного автомобільно-дорожнього університету.

Для тематичного дослідження використовували експрес-діагностику соціальних цінностей особистості (за Н.П. Фетіскіним), метою якої було визначення своїх особистісних орієнтацій та пріоритетів [7]. Для цього пропонували 16 цінностей, які респонденти мали оцінити за шкалою від 10 (неважливо) до 100 (дуже важливо):

1. Цікава робота, яка приносить задоволення.
2. Високооплачувана робота.
3. Вдале одруження.
4. Знайомство з новими людьми, соціальне зростання.
5. Участь у суспільній діяльності.
6. Віросповідання.
7. Спортивні вправи.
8. Інтелектуальний розвиток.
9. Кар'єра.
10. Красиві автомобілі, будинок, одяг.

11. Час, проведений у колі сім'ї.
12. Декілька близьких
13. Робота на добровільних засадах у некомерційних організаціях (волонтер тощо).
14. Медитація, роздуми, молитви.
15. Здорова збалансована дієта.
16. Читання навчальної літератури, перегляд навчальних програм, само-вдосконалення.

Результати виявлялись у розподілі балів згідно відповідності номеру твердження кожній із найважливіших життєвих цінностей:

- 1 + 9 – професійні цінності;
- 2 + 10 – фінансові цінності;
- 3 + 11 – сімейні цінності;
- 4 + 12 – соціальні цінності;
- 5 + 13 – суспільні цінності;
- 6 + 14 – духовні цінності;
- 7 + 15 – фізичні цінності;
- 8 + 16 – інтелектуальні цінності.

Оцінивши в балах від 10 до 100 значущість життєвих цінностей, студенти виявили особистісні пріоритети, які можна вважати активними чинниками в побудові життєвої стратегії. Аналізуючи результати тестової методики, ми зіштовхнулись із реальними уподобаннями опитуваних щодо їхніх життєвих цілей.

Оскільки вік студентів вважається сенситивним саме для вибудовування професійного шляху, очікували, що переважна більшість респондентів обиратиме цінності, пов'язані з професійними цілями, як то № 1 – цікава робота, яка приносить задоволення та № 9 – кар'єра. Близькими до професійних цілей вважали також фінансові: № 2 – високооплачувана робота та № 10 – красиві машини, одяг, будинок; соціальні: № 4 – знайомство з новими людьми та № 12 – декілька близьких друзів; та інтелектуальні (оскільки праця фахівця з вищою освітою має бути розумово активною): № 8 – інтелектуальний розвиток та № 16 – читання навчальної літератури, самоосвіта, перегляд навчальних програм.

Аналіз опитування проводили таким чином: звертали увагу на дві позиції, які набрали найбільшу кількість балів, якщо відстань між ними була менша за 20, наприклад: інтелектуальні цінності – 90 балів, сімейні – 80. Якщо найбільш високі бали визначених цінностей відстояли одне від одного більше, ніж 20 – то вважали переважною цінністю для студента в житті на цьому етапі ту, яка визначена найбільш високим балом.

Відповідно сполуки якісних виборів зі студентами проводили психологічну консультацію. Так, ті студенти, які виявили професійні + соціальні цінності – спрямовані на побудову кар'єри в межах обраної спеціальності, місце пересічного фахівця їх не влаштує, вони є достатньо амбітними для досягнення визнання у професійному середовищі. Професійні + інтелектуальні цінності виявляли ті, що мають спрямованість до реалізації у науці, або виявляють цікавість до видів і форм роботи, пов'язаної з когнітивною активністю – такі студенти майже завжди виявляють активність у навчанні, якщо мають інте-

рес до дисципліни. Вибір сполуки професійні + фінансові цінності означав, що студенти налаштовані на реалізацію у професії за умови того, що місце роботи буде добре оплачуваним, а вибір фінансові + професійні виявляв спрямованість опитаних передусім на високий заробіток, при цьому не обов'язково респондент планує працювати за фахом. Слід зазначити, що таку сполуку цінностей виявляли часто ті, хто виховувався у малозабезпечених сім'ях, ніколи не мав достатньо кишенькових грошей – тобто мав нереалізовану потребу фінансового достатку і психологічний комплекс матеріальної неповноцінності.

Аналіз особистісних цінностей спричиняв рефлексію студентів щодо відповідності фахового вибору своїм уподобанням, інтересам, здібностям, оскільки ті результати, які не виявляли професійної спрямованості, зазначали, що респондент невірно обрав майбутній фах, оскільки у віковий період, коли важливим для молоді людини є саме професійне визначення, пріоритетними цілями для неї є дещо інше за фахову реалізацію.

Таким чином, у студентів, які не виявили високого ступеня значущості цінностей професійного спрямування, визначили невідповідність отримування обраної спеціальності особистим уподобанням. Тож для спрямування цих студентів на професію удавались до їхнього залучення до рефлексивної діяльності. У цьому випадку проведення рефлексії вважалось найбільш ефективним за умови застосування досвіду В. Корнєцук. Характеризуючи рефлексію професійної діяльності, дослідниця визначає «потенційне» і «актуальне» поле рефлексії. До «актуального» поля науковець відносить один із компонентів діяльності, який є причиною проблеми й предметом особливої уваги фахівця, підлягає докладному аналізу, виокремленню сильних і слабких боків, тобто стимулює пошук нових шляхів вирішення проблеми. Всі інші компоненти діяльності при цьому залишаються на периферії свідомості, не зазнають творчого перетворення – існують у полі «потенційної» рефлексії [5, с. 260].

У нашому випадку налаштовували студентів на те, що «актуальним» полем рефлексії має стати майбутня фахова діяльність, відповідно до якої слід проводити рефлексію власних уподобань. Усвідомлення студентами себе як професіоналів потребувало від них навичок виявлення професійних стереотипів і роботи з ними, рефлексію професійних вимог та їх відповідності особистим сподіванням, формування позитивного Я-образу й професійного майбутнього, усвідомлення своїх недоліків у професійному становленні, вчинках, умінь критично осмислювати результати діяльності, виявляти пріоритети свого професійного розвитку. Для цього були необхідні вміння коректно критикувати й сприймати критику, навички проведення комплексної оцінки діяльності, навички рефлексії того, що відбувається.

Рефлексію забезпечувало включення процедури прийняття групового рішення та його аналізу, використання «рефлексивного дзеркала» для найповнішого усвідомлення й осмислення студентами власного професійно-особистого буття, створення сприятливих умов для співтворчих відносин. Використаний відкритий (вербальний і невербальний) аналіз ситуацій у групі з погляду іншого студента, тобто очима іншого, прогнозування психологічної позиції іншого з подальшим зіставленням свого прогнозу з прогнозами інших.

Висновки. Таким чином, визначення ціннісних орієнтацій студентів сприяло усвідомленню ними тих цілей, які за змістом виявляли найбільш

особистісно значущі сторони життя, а формування у студентів механізмів рефлексії сприяло розвитку у них рефлексивної позиції щодо значущості професійних цінностей. Така рефлексивна діяльність мала забезпечити зростання мотивації щодо визначення шляхів фахової реалізації або корекції (зміни) майбутньої спеціальності, якщо студент не виявляє високого ступеню професійних цінностей.

У перспективі подальшого дослідження згідно визначеної теми планується визначити змістові компоненти технології формування професійно-рефлексивної позиції фахівців автомобільно-дорожньої галузі.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни. – М. : Мысль, 1991. – 301 с.
2. Бухало О.Л. Формування емоційної культури молодших школярів у процесі психолого-педагогічної взаємодії: автореф. дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». – Харків, ХНПУ ім.Г.С. Сковороди, 2011. – 21 с.
3. Варбан М.Ю. Рефлексія професійного становлення в студентські роки: автореф. дис... канд. псих. наук: спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології»/М.Ю. Варбан. – К., 1999. – 18 с.
4. Деркач А.А. Акмеологические основы развития профессионала /Анатолий Алексеевич Деркач. – М. : Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж : МОДЭК, 2004. – 752 с.
5. Корнєшук В. В. Теорія і практика формування професійної надійності майбутніх спеціалістів соціометричної сфери діяльності: дис. д-ра пед. наук 13.00.04.// Теорія і методика професійної освіти. – Одеса, 2009. – 434 с.
6. Коссов Б.Б. Личность: теория, диагностика и развитие. – М. : Академический проект, 2000. 240 с.
7. Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. – М., Изд-во Института Психотерапии, 2002. – 490 с.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

УДК 378.09

Драгієва Л.В.

У статті досліджуються педагогічні умови, які б сприяли формуванню творчого потенціалу майбутнього викладача технологій у процесі магістерської підготовки у ВНЗ. Розглянуто причини низької уваги до процесу формування розвитку творчих здібностей у ході здійснення професійної підготовки майбутніх викладачів. Наголошено на обов'язковій включеності студентів – майбутніх викладачів технологій у творчу проектувальну діяльність у процесі магістерської підготовки у ВНЗ.